WIKIPEDIA

Osseetin kieli

Osseetin kieli on osseettien puhuma indoeurooppalaisten kielten iranilaiseen ryhmään kuuluva kieli. Sillä on virallinen asema Pohjois-Ossetian–Alanian tasavallassa Venäjällä ja Etelä-Ossetiassa Georgiassa.

Osseetti	
Oma nimi	Ирон æвзаг, Iron avžag
Tiedot	
Alue	Ossetia
Virallinen kieli	Pohjois-Ossetia-Alania, Etelä-Ossetia
Puhujia	500 000
Sija	ei 100 suurimman joukossa
Kirjaimisto	kyrillinen
Kielitieteellinen luokitus	
Kielikunta	Indoeurooppalaiset kielet
Kieliryhmä	Indoiranilaiset kielet Iranilaiset kielet itäiranilaiset kielet koillisiranilaiset kielet
Kielikoodit	
ISO 639-1	os
ISO 639-2	oss
ISO 639-3	oss (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=oss)
	Ohje

Sisällysluettelo

Levinneisyys ja puhujamäärä

Osseettia puhutaan Kaukasusvuorten molemmin puolin sijaitsevassa Ossetiassa, joka jakautuu Venäjään kuuluvaan Pohjois-Ossetiaan ja itsenäiseksi julistauneeseen, mutta virallisesti Georgiaan kuuluvaan Etelä-Ossetiaan. Yksittäisiä osseettikyliä on myös muualla Georgiassa sekä Kabardi-Balkariassa ja Stavropolin aluepiirissä Venäjällä.[1] Vuoden 1989 väestönlaskennan mukaan Neuvostoliitossa oli 537 600 osseetin puhujaa, joista 334 100 asui Pohjois-Ossetiassa, 133 200 Etelä-Ossetiassa ja 8 900 Kabardi-Balkariassa.[2] Venäjän vuoden 2002 väestönlaskennan mukaan osseettia puhui 493 600 henkeä,[3] joista 445 100 Pohjois-Ossetiassa ja 9 800 Kabardino-Balkariassa.[4] (lukuihin sisältyvät myös osseettia toisena tai vieraana kielenä puhuvat).

Venäjän osseeteista puhui vuonna 1989 osseettia äidinkielenään 93,2 prosenttia ja toisena kielenä 0,4 prosenttia.[5] Vuonna 2002 kieltä osasi 91,2 % koko Venäjän[6] ja 96,8 % Pohjois-Ossetian osseeteista.[4]

Venäjän osseeteista 96,4 % osaa venäjää[7] (89,6 % vuonna 1989).[5] Venäjällä 9,2 %[6] ja Georgiassa ilmeisesti huomattavasti suurempi osa osseeteista osaa myös georgiaa.

Vuoden 2010 väestönlaskennan mukaan Venäjällä on 451 400 osseetin puhujaa[8].

Historia ja murteet

Osseetti kuuluu iranilaisten kielten koilliseen eli skyyttiläis-sarmaattilaiseen haaraan. Kielen ja kansan alkuperästä on esitetty monenlaisia teorioita. Nykyään katsotaan, että osseettien esi-isiä olivat Kaukasukselle 1100–1200-luvuilla asettuneet iraninkieliset alaanit, joihin sulautui osa alueen alkuperäisestä

väestöstä. Kaukasialaiset ja turkkilaiset kielet ovat vaikuttaneet voimakkaasti osseetin rakenteeseen. Kielessä on kaksi toisistaan huomattavasti eroavaa päämurretta, iron ja digor. Jälkimmäistä puhuu noin viidesosa osseeteista.[9]

Kirjakieli

Vanhin osseetinkielinen kirjallinen muistomerkki on kreikkalaisilla kirjaimilla vuonna 941 laadittu hautakirjoitus. Kirjakieli alkoi kehittyä 1700-luvun lopulla venäläisen ja georgilaisen ortodoksisen papiston toiminnan tuloksena. Vuonna 1798 Moskovassa julkaistiin kyrillisellä kirjaimistolla osseetinkielinen katekismus. Vuonna 1802 Ivan Jalguzidze (Gabarajev) laati georgialaiseen kirjaimistoon perustuneen aakkoston.[10] Yhtenä kirjakielen luojista pidetään suomalaista kielentutkijaa Anders Sjögreniä, joka vuonna 1844 julkaisi osseetin kieliopin ja sanakirjan[11]. Sjögrenin laatimaa kyrillistä kirjaimistoa paranteli myöhemmin akateemikko Vsevolod Miller. 1800-luvun loppupuolella alkoi kehittyä osseetinkielinen kaunokirjallisuus, jonka perustanlaskija on runoilija Kosta Hetagurov (1856–1906). Kirjakieli perustui etupäässä ironin murteeseen, mutta myös digorin murteella syntyi kirjallisuutta.[10]

Vuonna 1923 otettiin käyttöön latinalainen kirjaimisto. Vuonna 1938 Pohjois-Ossetiassa siirryttiin kyrilliseen ja Etelä-Ossetiassa georgialaiseen kirjaimistoon. Vuodesta 1954 lähtien molemmilla alueilla on käytetty kyrillistä kirjaimisto, jossa venäjästä poikkeavia äänteitä merkitään erilaisten kirjainyhtymien avulla. Lisämerkkejä on vain yksi: æ.[12]

Vuonna 1928 reformoitu latinalainen kirjaimisto

A a	Æ æ	B b	C c	Ch ch	Č č	Čh čh	D d
Dz dz	Dž dž	E e	F f	G g	H h	I i	J j
K k	Kh kh	L l	M m	N n	O o	P p	Ph ph
Q q	R r	S s	Š š	T t	Th th	Ų ų	U u
V v	X x	Y y	Z z				

Kyrillinen kirjaimisto

А а	Ӕ ӕ	Б б	В в	Г г	Гъ гъ	Д д	Дж дж
Дз дз	Е е	Ё ё	Ж ж	З з	И и	Й й	К к
Къ къ	Л л	М м	Н н	О о	П п	Пъ пъ	Р р
С с	Т т	Тъ тъ	У у	Ф ф	Х х	Хъ хъ	Ц ц
Цъ цъ	Ч ч	Чъ чъ	Ш ш	Щ щ	Ъ ъ	Ы ы	Ь ь
Э э	Ю ю	Я я					

Vuonna 1994 hyväksytyn Pohjois-Ossetian perustuslain mukaan tasavallan virallisia kieliä ovat osseetti ja venäjä. Etelä-Ossetiassa vuoden 1996 perustuslain mukaan virallisia kieliä ovat osseetti, venäjä ja georgia. Osseettia käytetään opetuskielenä koulujen alaluokilla ja ylemmillä luokilla sitä opetetaan aineena. Kielellä julkaistaan oppikirjoja, kauno- ja lastenkirjallisuutta, sanoma- ja aikakauslehtiä. Osseettia käytetään myös radiossa ja televisiossa. Vladikavkazissa toimii kaksi osseetinkielistä teatteria. Kirjakielenä käytetään molempia päämurteita.[13]

Nykytilanne

Lähes kaikki osseetit ovat nykyään kaksikielisiä, ja venäjää käytetään paljon myös yhteisön sisäisen kanssakäymisen välineenä. Kansallisen kulttuurin välineenä osseetin asema on kuitenkin melko vahva ja kieltä voidaan pitää suhteellisen elinvoimaisena.[14]

Lähteet

1. *Jazyki Rossijskoi Federatsii i sosednih gosudarstv. Tom II*, s. 391. Moskva: Nauka, 2001. ISBN 5-02-011268-2. (venäjäksi)
2. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 1*, s. 356. Moskva: Academia, 2000. ISBN 5-87444-103-4. (venäjäksi)
3. Vserossijskaja perepis naselenija 2002 goda. 4.4. Rasprostranjonnost vladenija jazykami (krome russkogo). (http://perepis2002.ru/ct/doc/TOM_04_04.xls) *perepis2002.ru*. Viitattu 15.3.2009. (venäjäksi)
4. Vserossijskaja perepis naselenija 2002 goda. 4.6. Vladenije jazykami (krome russkogo) naselenijem otdelnyh natsionalnostei po respublikam, avtonomnoi oblasti i avtonomnym okrugam Rossijskoi Federatsii. (http://perepis2002.ru/ct/doc/TOM_04_06.xls) *perepis2002.ru*. Viitattu 15.3.2009. (venäjäksi)
5. *Narody Rossii: entsiklopedija*, s. 442. Moskva: Bolšaja Rossijskaja Entsiklopedija, 1994. ISBN 5-85270-082-7. (venäjäksi)
6. Vserossijskaja perepis naselenija 2002 goda. 4.5. Vladenije jazykami (krome russkogo) naselenijem naibolee mnogotšislennyh natsionalnostei (http://perepis2002.ru/ct/doc/TOM_04_05.xls) *perepis2002.ru*. Viitattu 15.3.2009. (venäjäksi)
7. Vserossijskaja perepis naselenija 2002 goda. 4.2. Naselenije po natsionalnosti i vladeniju russkim jazykom (http://perepis2002.ru/ct/doc/TOM_04_02.xls) *perepis2002.ru*. Viitattu 15.3.2009. (venäjäksi)
8. Naselenije Rossijskoi Federatsii po vladeniju jazykami (http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/per-itog/tab6.xls) *gks.ru*. Viitattu 20.1.2012. (venäjäksi)
9. *Jazyki Rossijskoi Federatsii i sosednih gosudarstv. Tom II*, s. 391–393. Moskva: Nauka, 2001. ISBN 5-02-011268-2. (venäjäksi)
10. *Gosudarstvennyje i titulnyje jazyki Rossii: entsiklopeditšeski slovar-spravotšnik*, s. 264–265. Moskva: Academia, 2002. ISBN 5-87444-148-4. (venäjäksi)
11. Anteeksi, puhutteko osseettia? Turun Sanomat 10.8.2008 (http://www.ts.fi/uutiset/maailma/1074299566/Anteeksi+puhutteko+osseettia)
12. *Gosudarstvennyje i titulnyje jazyki Rossii: entsiklopeditšeski slovar-spravotšnik*, s. 265–266, 270. Moskva: Academia, 2002. ISBN 5-87444-148-4. (venäjäksi)
13. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 1*, s. 358–364. Moskva: Academia, 2000. ISBN 5-87444-103-4. (venäjäksi)
14. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 1*, s. 368–369. Moskva: Academia, 2000. ISBN 5-87444-103-4. (venäjäksi)

Aiheesta muualla

- Oppimateriaaleja ja perustietoja kielestä (http://lingvo.osetia.ru) (venäjäksi)
- Osseetin kielen oppimateriaaleja (http://allingvo.ru) (venäjäksi)

Iranilaiset kielet

avesta | belutši | dari | gilaki | kurdi | luri | mazandarani | osseetti | paštu | persia | tadžikki | tališi | tati

---